सुस्वागतम्

मराठी अध्यापन पद्धती

डॉ. वसुंधा विनोद देव

वाचन कौशल्ये

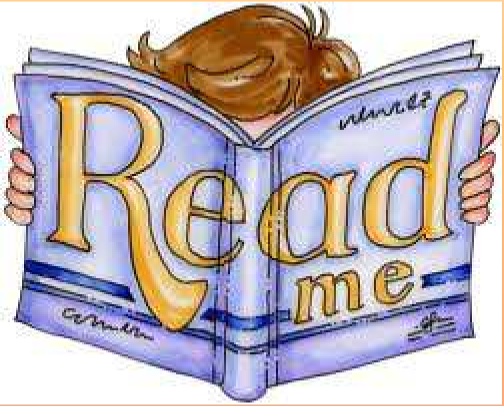

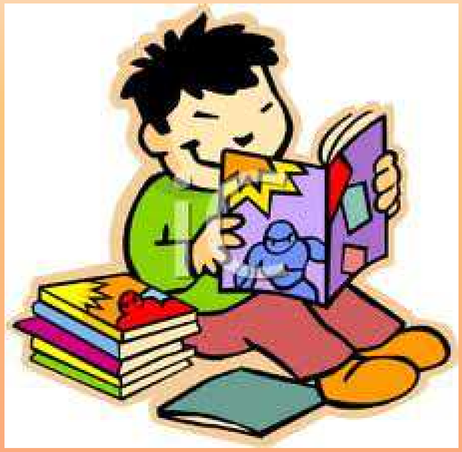

वाचन कौशल्ये

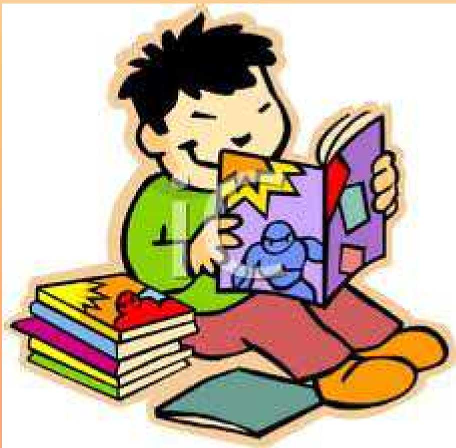

जॅगरः वाचन म्हणजे छापलेल्या चेतकांपुढे होणारी विचार प्रक्रिया.

वाचन म्हणजे अक्षरबध्द ध्वनिसंकेताची फोड करून त्यातून व्यक्त होणाऱ्या लेखकास अभिप्रेत असणारा अर्थ जाणून त्याचे मूल्यमापन करणे होय.

माध्यमिक क्षमता व कौशल्य

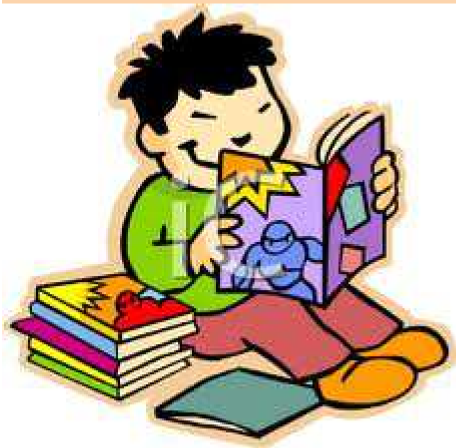

1. शब्द वेगवेगळे न वाचता शब्दाच्या समुहाचे वाचन करतो.
2. दृष्टिक्षेपात जास्तीत जास्त शुध्द वाचतो.
3. प्रारंभिक अक्षरावरून शब्दगटाचा अर्थ संदर्भाने ओळखतो.
4. नवीन व उपरीचित शब्दांचा अर्थ संदर्भाने जाणून घेतो.

वाचन आकलन कौशल्ये

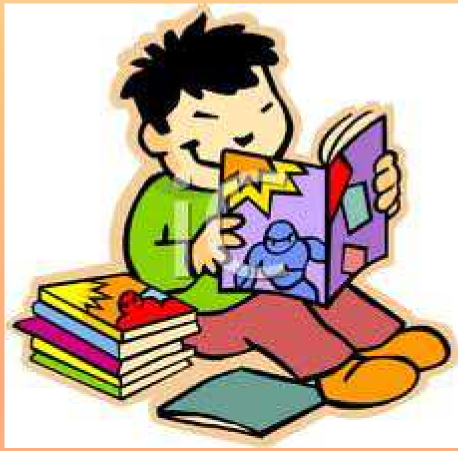

1. शाब्दिक कौशल्ये :

अ) वाचलेल्या मजकुरातील घटना, संज्ञा, संकल्पना, सत्यबाबी, तथ्ये, कल्पना आहे त्या स्वरूपात जाणणे.

ब) घटनांचा क्रम लावणे.

.वाचन आकलन कौशल्ये

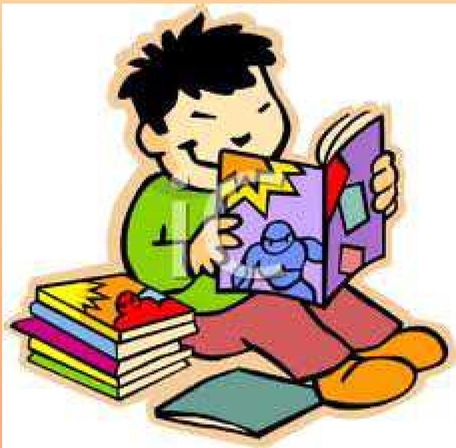

2 तार्किक आकलन :वाचलेल्या मजकुराचा अर्थ जाणण्यासाठी

अ) मजकुरातील वस्तुस्थिती घटना संज्ञा , संकल्पना इ. चे वर्गीकरण करतो येणे.

ब) सारांश स्वतःच्या शब्दांत सांगता येणे.

.वाचन आकलन कौशल्ये

2 तार्किक आकलन :वाचलेल्या मजकुराचा अर्थ जाणण्यासाठी

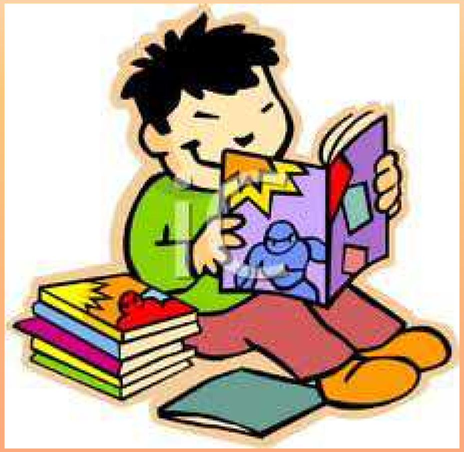

क) आशयाची पुनर्मांडणी करता येणे.

इ) मजकुरातील तपशील व त्याचा परस्पर सहसंबंध जाणणे.

फ) वाच्यार्थासोबत लक्षार्थ व ध्वन्यर्थही जाणणे.

कृति – 1

1. एका परिच्छेदाचे वाचन करा व पडताळून पहा.

   1. परिच्छेद वाचण्यास किती वेळ लागला?
   2. न पुटपुटता वाचता येते का?
   3. वाचनाचा मजकुर व वाचनवेग हयात मेळ बसतो का?
   4. शब्दार्थ समजतो का?
   5. पुस्तकातील नेमकी माहिती कळते का?
   6. विषयातील तांत्रिक शब्द तुम्हास माहित आहेत का?

वाचनाचे प्रकार

प्रगट वाचन/सस्वर पठन/मौखिक वाचन

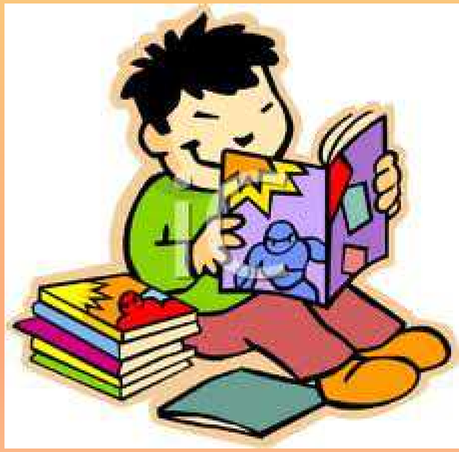

वैयक्तिक किंवा सामूहिक (अनुपठन)

सस्वर पठनाचे उद्‌देश :

1. लिपी चिन्ह व संबंधित ध्वनिचे योग्य उच्चारण करण्यास शिकविणे.
2. प्रभावपूर्ण वाचन कसे करावे.

वाचनाचे प्रकार

प्रगट वाचन/सस्वर पठन/मौखिक वाचन

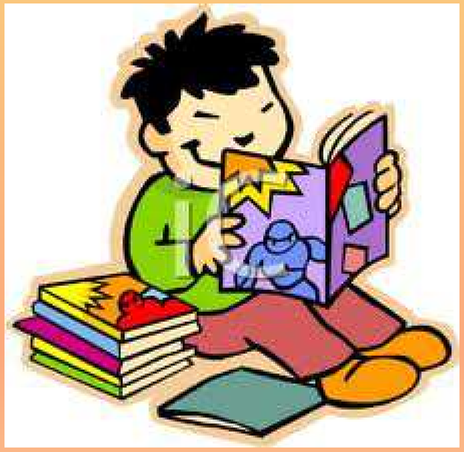

3. पाठाचे आकलनास मदत करणे.
4. मूकवाचन शिकविण्याची पहिली पायरी.
5. कलाविष्काराच्या दृष्टिने वाचन कौशल्य, क्षमतेचा विकास.

आदर्श सस्वर पठनाचे गुण व क्षमता

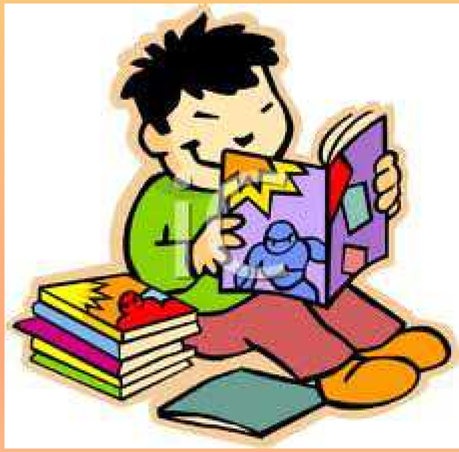

1. शुध्दता
2. सुस्पष्टता
3. भावानुकूलता
4. आरोह–अवरोह
5. योग्य गती
6. आकलन
7. योग्य हावभाव
8. बलाघात
9. लय

विद्यार्थ्यांच्या दृष्टिकोनातून सस्वर पठनाचे उद्‌देश

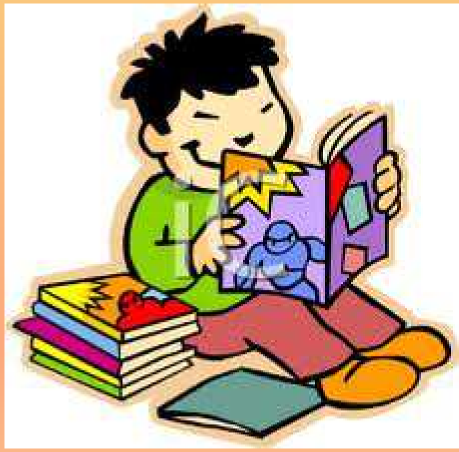

1. लिपीचिन्ह व ध्वनीचे उच्चारण ह्याचे ज्ञान व कौशल्य प्राप्त करण्यास मदत होते.
2. मूकवाचनासाठी प्राथमिक तयारी करणे.

विद्यार्थ्यांच्या दृष्टिकोनातून सस्वर पठनाचे उद्देश

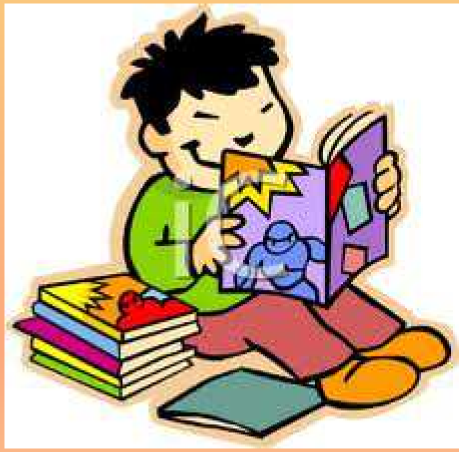

3. कलापूर्ण नाटयत्मक वाचनाची तयारी करून घेणे.
4. प्रभावी मौखिक अभिव्यक्ती क्षमतेचा विकास करणे.
5. आदर्श सस्वर पठनाचे गुण अंगी बाणविण्यास मदत करणे.

मौनवाचन

व्याख्या :

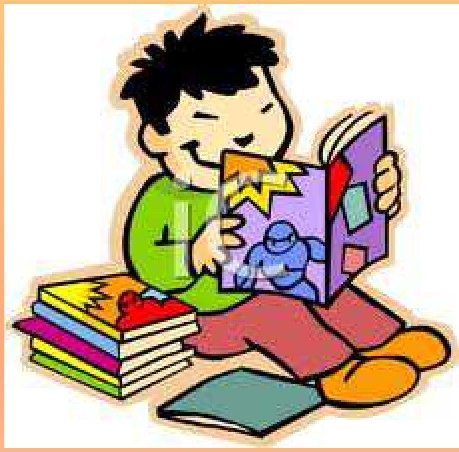

वाचतांना ध्वनिचिन्हांचे उच्चारण न करता मनातल्या मनात जाणून अर्थनिष्पत्ती करून घेणे व मजकुराचे आकलन करण्याच्या प्रक्रियेस मौनवाचन म्हणतात.

मौन वाचनाची उद्दिष्टये

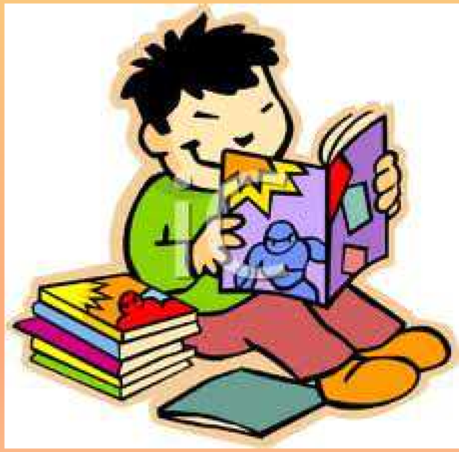

1. आकलन युक्त मनोगत पठणातची क्षमता विकसित करणे.
2. मनोगत पठनाची गती वाढविण्यास मदत करणे.
3. मौन पठनात विद्यार्थ्यांची अभिरूची निर्माण करणे.

मौन पठनाचे फायदे

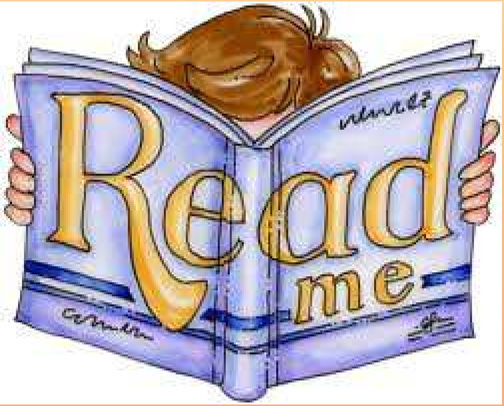

1. जास्त मजकुराचे वाचन करता येते.
2. एकाच वेळी अनेक वाचन करू शकतात.
3. कोठेही मौनपठण करता येते.

मौन पठनाचे फायदे

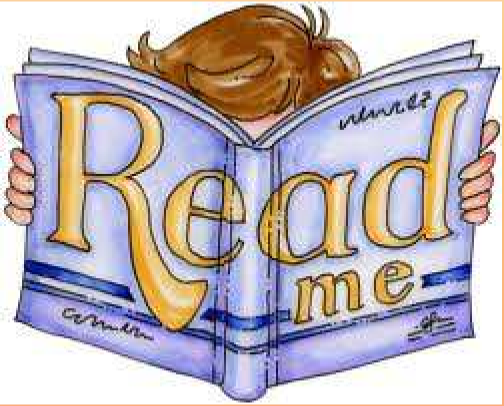

4. वाचणारा इच्छेनुसार गती ठेवू शकतो.
5. वाचलेल्या मजकुराचे पुनर्वाचन सहज शक्य
6. फुरसदीचा वेळ घालविण्याचे साधन
7. ज्ञानप्राप्तीचे उपयुक्त साधन

उद्दिष्टानुसार वाचनाचे प्रकार

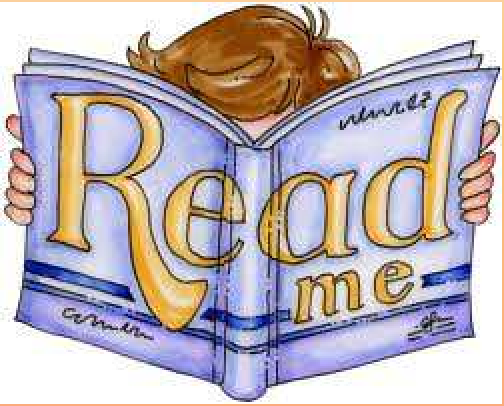

1. स्थुल पठव : स्थूल मुद्यांचे आकलन
2. सूक्ष्म पठन : ज्ञानप्राप्ती
3. पुरवणी वाचन : अवांतर वाचनाची गोडी.
4. पूरक वाचन : विषयाचे सखोल ज्ञान प्राप्त व्हावे.
5. दृत पठन : वाचनाची गती वाढविणे.

वचनाचे फायदे

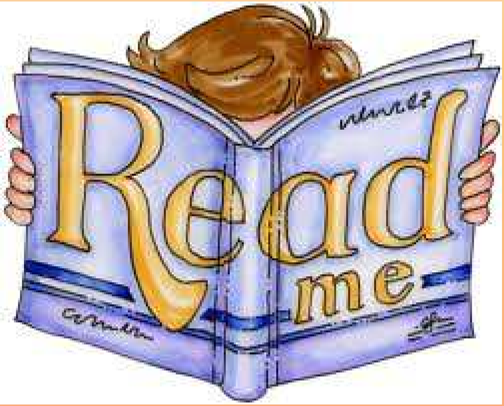

1. ज्ञानप्राप्तीचे साधन
2. फुरसतीचा वेळ घालविण्याचे साधन
3. भाषेवर प्रभुत्व मिळविण्याचे साधन
4. सामाजिक संप्रेषणात उपयुक्त
5. विचार शक्तीच्या विकासास सहाययक

वचनाचे फायदे

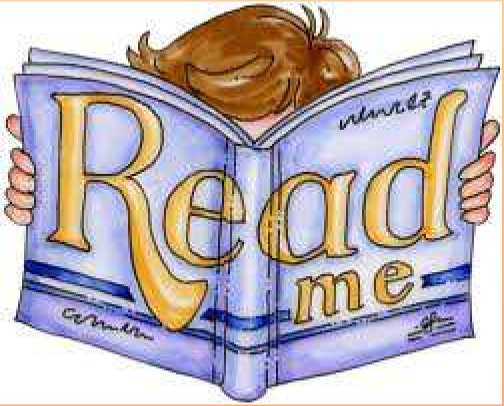

6. लेखनकलेच्या विकासास सहाययक
7. आत्मविश्वास प्राप्ती
8. व्यक्तीमत्त्वाचा विकास
9. संस्कृतीचा परिचय
10. वाङ्.मयीन अभिरूचिचा विकास

महाराष्ट्र शासनाने निर्देशित केलेली उद्दिष्टये– प्रगट वाचन

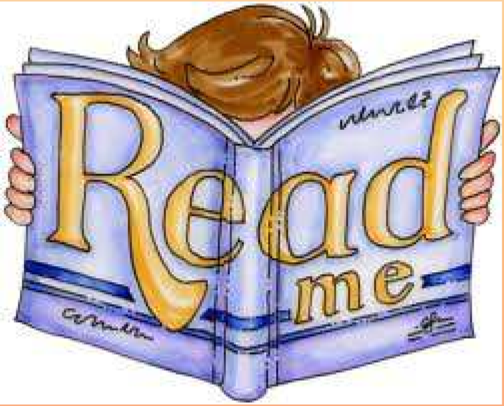

1. आशयानुरूपवाचणे.
2. कवितेतील भाव व आशय लक्षात घेऊन वाचणे.
3. योग्य गतिने चढ उतारासह कथा नाटयसंवाद मतितार्थ घेऊन वाचणे.
4. संवादात्मक भागाचे पात्रानुसार वाचन करणे
5.

महाराष्ट्र शासनाने निर्देशित केलेली उद्दिष्टये–
प्रगट वाचन

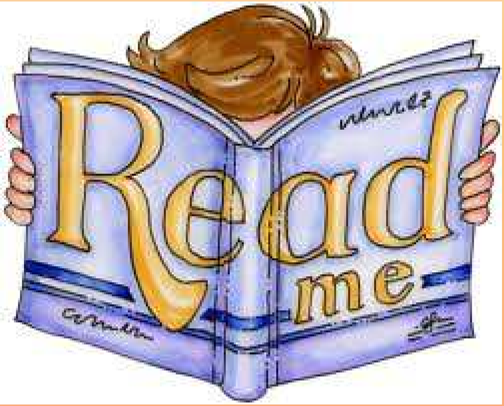

4. संवादात्मक भागाचे पात्रानुसार वाचन करणे
5. कवितांचा अस्वाद घेणे.
6. अपरिचित व्यक्तीचा हस्ताक्षरातील मजकुर वाचणे.
7. नाटयवाचनात भाग घेणे.

मूक वाचन

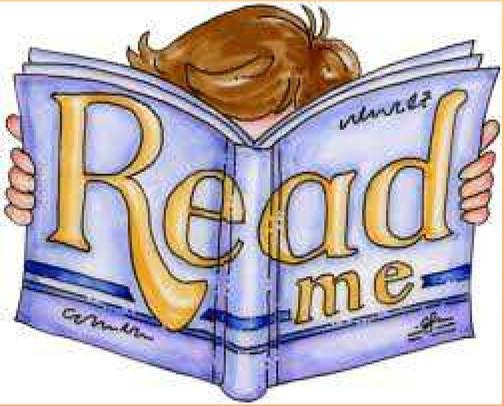

1. दृष्टिक्षेतपात जास्तीत जास्त मजकुर घेउन वाचणे.
2. मूकवाचनाची गती वाढविणे.
3. वाचलेल्या भागाचा आशय सारांश मध्यवर्ती कल्पना, प्रसंग भावना विचार समजावून घेणे.
4. एकाग्रतेने वाचनाची सवय लावणे.
5. आनंदासाठी मूकवाचन करणे.

मूक वाचन

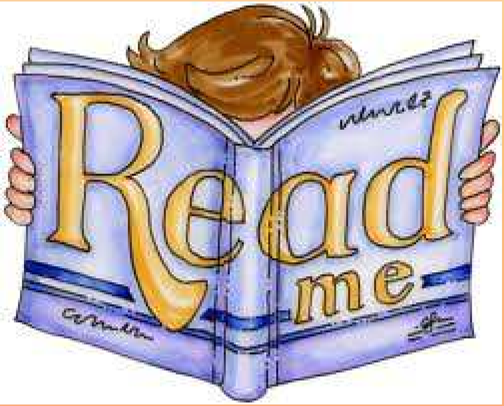

5. आनंदासाठी मूकवाचन करणे.
6. वाचलेल्या भागावरील प्रश्नांची उत्तरे देणे.
7. वाचलेल्या भागातील महत्त्वाच्या गोष्टींची नोंद करणे.
8. वाचलेल्या भागावर अनुमान काढणे.
9. हस्ताक्षरातील मजकुराचे मूकवाचन करणे.

प्रगट वाचनाच अध्यापन पध्दती :

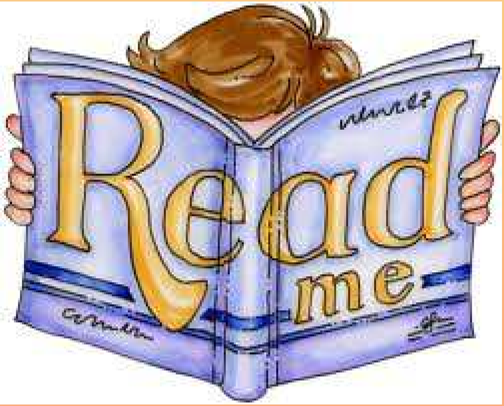

1. मूळाक्षर अक्षर व वर्ण पध्दती :
   स्वर–व्यंजने–बाराखर्च
2. गट पध्दत – समान आकार व
   गटानुसार – ग म भ न

   अ – अननसाचा
3. शब्द पध्दती – शब्दावस्त वाचन –
   शब्दपट्टया

प्रगट वाचनाच अध्यापन पध्दती :

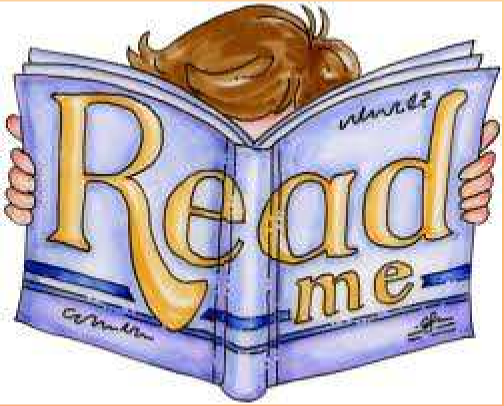

4. वाक्य पध्दती – प्रथम वाक्य, शब्द, वर्ण
5. प्रसंग पध्दती – जीवनप्रसंगावर आधारीत वाक्यरचना, शब्द वर्ण
6. ध्वनिपध्दती – ध्वनि, लिपीचिन्ह, शब्दाचे वाचन.
7. पहा व शिका–

चित्र

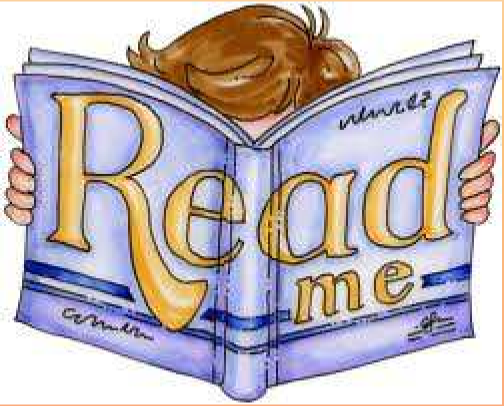

चित्रांचे प्रकार – चित्रे – तक्ते – आलेख – नकाशा.

एक चित्र हजार शब्दाइतके असते.

वाचन कौशल्याचे स्वरूप

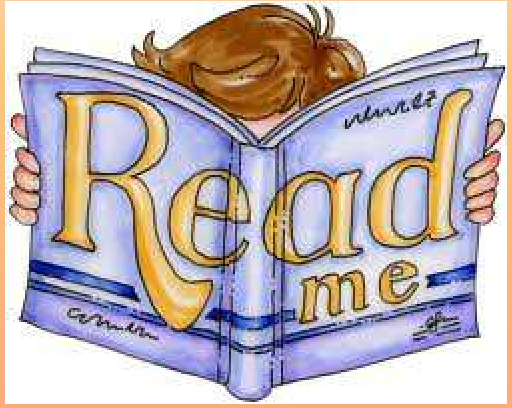

1. शब्दबोध
2. वाचनदिशा
3. पुनर्दृष्टिक्षेप
4. दृष्टिचा आवाका
5. वाचतांना शब्दोच्चारण
6. आकलन
7. शब्दसंग्रह

निकोप वाचन सवयी

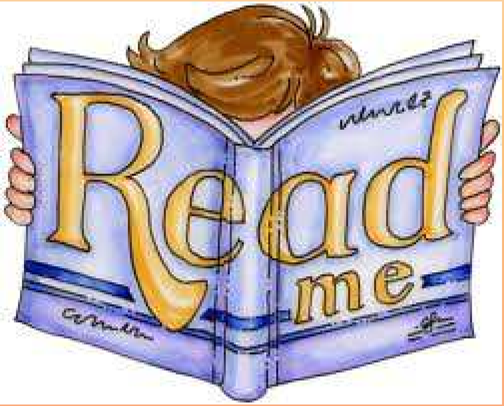

1. मजकुर योग्य अंतर ठेवून वाचावा.
2. पुस्तक मुडपू नये.
3. योग्य रितीने बसून उभे राहून वाचावे.
4. योग्य प्रकाशात वाचावे.
5. अर्थ समजून घेउन वाचावे.
6. थुंकी लावून पाने उलटू नये.
7. पुस्तकावर काही लिहू नये.

निकोप वाचन सवयी

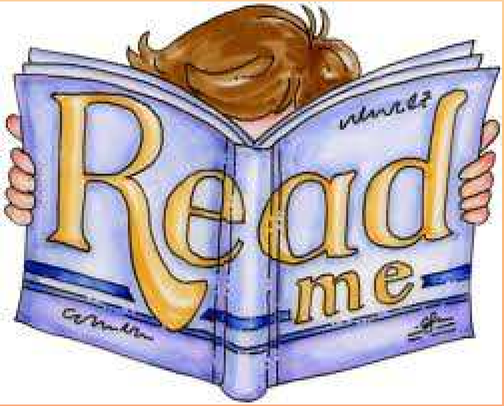

8. वाचलेल्या मजुकराच्या पुस्तकांच्या व लेखकाच्या नावाची नोंद करावी.
9. पुस्तकास पारदर्शी कष्ट घालावे.
10. प्रत्येक शब्दावर बोट ठेवून वाचू नये.
11. वाचलेल्या मजकुराचे चिंतन मनन करावे.

प्रगट वाचनातील दोष

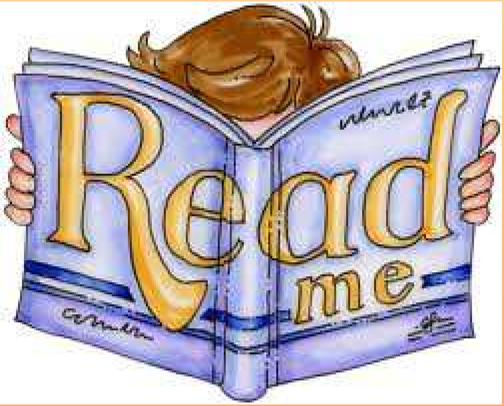

1. हेल काढून वाचणे.
2. ऱ्हस्व–दीर्घ इकार उपकार हयांचे चुकीचे उच्चार करणे.
3. अत्यंत हळू आवाजात वाचणे.
4. धिम्य गतीने वाचणे

प्रगट वाचनातील दोष

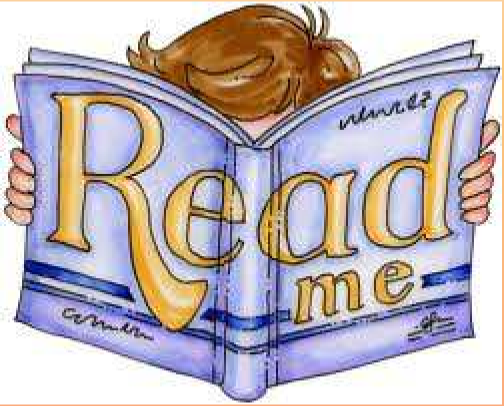

5. अत्यंत जलद गतीने वाचणे.
6. शेवटचा शब्द अगदी हळू आवाजात उच्चारणे.
7. विराम चिन्हांची दखल न घेता वाचणे.

प्रगट वाचनातील दोष

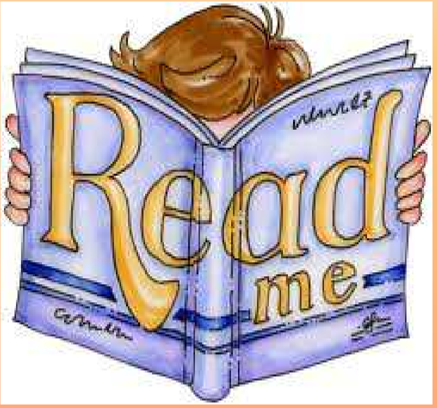

8. शब्द अक्षरे यांची उलटापालट करणे.
9. काही पदरचे शब्द /अक्षरे घुसाडून वाचणे.
10. शब्दांची वाक्यांची पुनरावृत्ती करणे.
11. अर्थाचे आकलन न करणे.
12.

प्रगट वाचनातील दोष

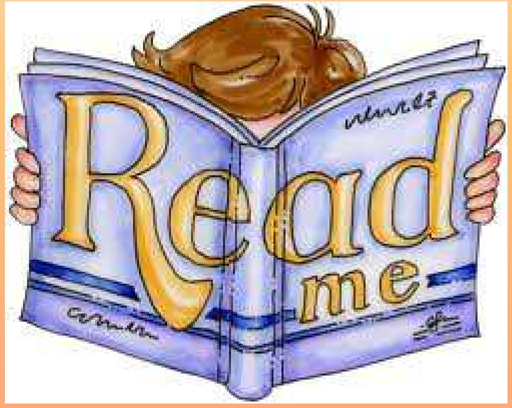

13. अशुध्द व अप्रमाणित उच्चार करणे.
14. योग्य गति लय नसणे.
15. अक्षरांचे पूर्ण उच्चार न करता वाचणे.

मौन वाचनातील दोष

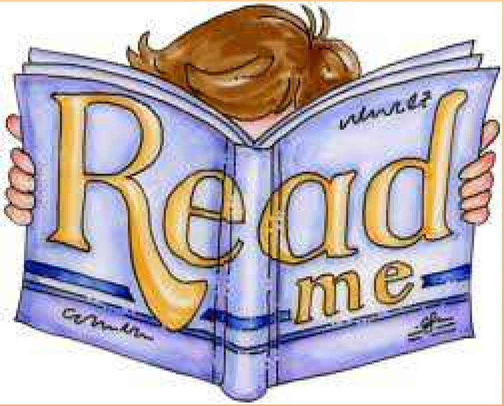

1. ओठ हालवून वाचणे, शब्द अस्पष्ट उच्चारून वाचणे.
2. लक्ष न देता वाचणे.
3. पुटपुटत वाचणे.
4. धिम्या गतीने वाचणे.

सुधारात्मक उपाय

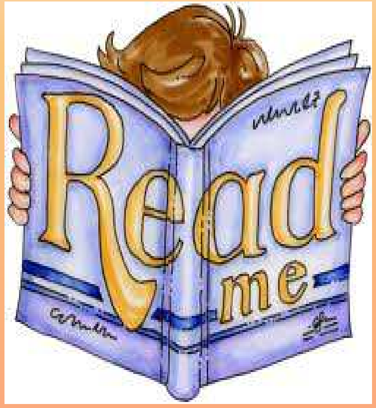

1. निादानात्मक कसोटयांचा वापर
2. समुपदेशनाने मानसिक भिंती घालविणे.
3. दृकश्राव्य साधनाच्या माध्यमातून आदर्श वाचनाचा नमुना देणे.
4. मनोगत वाचनाच्या आकलनाचे मूल्यमपान करणे.
5. वाचनात गोडी वाटेल असे अध्यापन करणे.

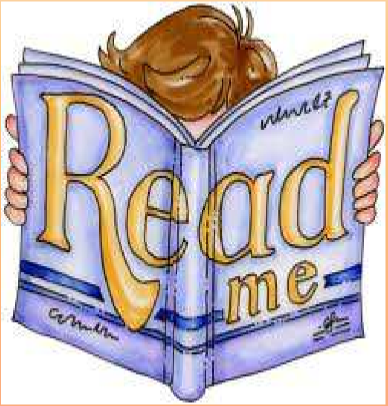

6. वाचन साहित्य उपलब्ण्ध करून देणे.
7. वाचनविषयक विविध उपक्रम व स्पर्धा यांचे आयोजन करणे.
8. स्वरयंत्रातील दोषाबाबत डॉक्टरांचा सलग घेणे.
9. पुस्तकांची छपाई वाचन योग्य करण्याची व्यवस्था करणे.
10. विद्यार्थ्यांशी सहानुभूतीने व प्रमाणे वागून वाचनाची सवय करणे.

मूल्यमापन

श्रवणबाबतीतील विधाने	नेहमी	क्वचित	मुळीच नाही
1. विद्यार्थी अक्षरांचा आकार ओळखून वाचतो. 2. अक्षरे व ते संकेत करीत असलेले ध्वनी यांची सांगड घालतो. 3. जोडाक्षरांचा उच्चार करण्याची क्षमता आहे. 4. स,ष,श यांच्या उच्चारातील फरक जाणतो. 5. योग्य गतीने चढ–उतारासह कथो,नाटय,संवाद यांचे मतितार्थ घेउन वाचन करतो.			

श्रवणबाबतीतील विधाने	नेहमी	क्वचित	मुळीच नाही
6. संवादात्मक भागाचे पात्रानुसार वाचन करतो.			
7. जास्तीत जास्त शब्दाचे आशयानुरूप वाचन करतो.			
8. कवीतेतील भाव व आशय घेउन कवितेचे वाचन करतो.			
9. कवितांचा अस्वाद वाचतांना घेतो.			
10. अपरिचीत व्यक्तीच्या हस्ताक्षरातील मजकुर वाचू शकतो.			

श्रवणबाबतीतील विधाने	नेहमी	क्वचित	मुळीच नाही
11. नाटयवाचन सहभागी होतो. 12. वाचतांना सर्व ध्वनीचे सुस्पष्ट वाचन करतो. 13. वाचतांना योग्य ठिकाणी विराम घेतो. 14. वाचताना विराम चिन्हांचा अर्थ जाणून त्यानुसार वाचन करतो. 15. वाचनात योग्य गती ठेवतो. 16. मजकुरातील भावानुसार योग्य उच्चारून करतो.			

मूकवाचनाच्या संदर्भात मूल्यमापन बाबी

निरीक्षण करावयाच्या बाबी	नेहमीच	क्वचित	मुळीच नाही
1. एका दृष्टिक्षेपात जास्तीत जास्त शब्द घेऊन पाठ्य व पाठ्येत्तर मजकूर वाचतो.			
2. वाचन गती वाढवितो.			
3. वाचलेल्या भागाचा आशय, सारांश, सांगू शकतो.			
4. वाचलेल्या मजकुरातील मध्यवर्ती कल्पना, विचार समजून घेउन आपल्या भाषेत सांगतो.			
5. वाचलेल्या मजकुरातील प्रसंग, ल्पना समजून घेउन स्वभाषेत सांगतो.			

निरीक्षण करावयाच्या बाबी	नेहमी	क्वचित	मुळीच नाही
6. वाचलेल्या मजकुरातील भावनांशी तादात्य पावतो. (वाचताना भावानुकूल चेहरा आदी) 7. वाचलेल्या मजकुरातील पात्रांच्या भाव–भावनांशी एकरूप होतो. (चेहऱ्यावरील हावभाव) 8. वाचलेल्या मजकुरातील विचारांवर स्वतःची प्रतिक्रिया व्यक्त करतो. 9. विद्यार्थी एकाग्रतेने वाचतो. 10. विद्यार्थी स्व–आनंदासाठी , माहिती मिळविण्यसाठी वाचतो.			

निरीक्षण करावयाच्या बाबी	नेहमी	क्वचित	मुळीच नाही
11. वाचलेल्या भागावरील प्रश्नांची उत्तरे देतो. 12. वाचलेल्या भागातील महत्त्वाच्या गोष्टींची नोंद घेतो. 13. वाचलेल्या मजकुरावर विचार करून अनुमान काढतो. 14. हस्ताक्षरातील मजकुराचे मूकवाचन करतो. 15. आजूबाजूस गडबड असताना एकाग्रतेने वाचतो.			

निरीक्षण करावयाच्या बाबी	नेहमी	क्वचित	मुळीच नाही
11. वाचलेल्या भागावरील प्रश्नांची उत्तरे देतो. 12. वाचलेल्या भागातील महत्त्वाच्या गोष्टींची नोंद घेतो. 13. वाचलेल्या मजकुरावर विचार करून अनुमान काढतो. 14. हस्ताक्षरातील मजकुराचे मूकवाचन करतो. 15. आजूबाजूस गडबड असताना एकाग्रतेने वाचतो.			

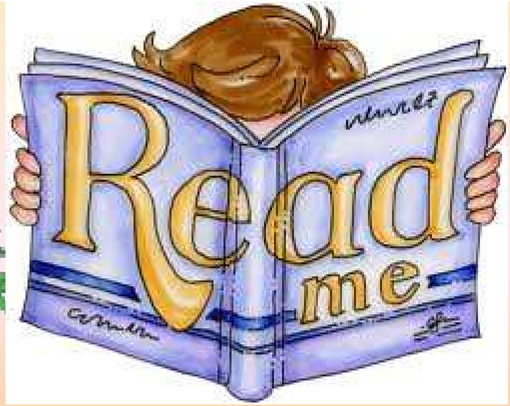

धन्यवाद !